

Valitsusliidu alused

**Eesti Reformierakonna, Isamaa Erakonna ja
Sotsiaaldemokraatliku Erakonna koostööleping
aastateks 2022–2023**

Tallinn 2022

Valitsusliidu moodustamise lähtealused

Eesti Reformierakond, Isamaa Erakond ja Sotsiaaldemokraatlik Erakond määratlevad ühiselt valitsusliidu peamiste eesmärkidena Eesti pikaajaliste huvide eest seismise ja praeguste kriiside ületamisel Eesti inimestele turvatunde pakkumise. Tegutseme selle nimel, et juhtida Eesti välja mitmest samaaegsest kriisist.

Loodav valitsusliit keskendub oma tegevuses eeskätt laiapindse julgeoleku tugevdamisele, eestikeelsele haridusele üleminekule ja Eesti inimeste majandusliku turvatunde suurendamisele.

Teadvustame, et sõda Ukrainas süvendab veelgi koroonaviirusest ja hinnatõusudest põhjustatud sotsiaalseid, majanduslikke ja ühiskondlikke pingeid. Eeltoodud mõjude vähendamiseks seame eesmärgiks energiakandjate hinnatõusu leevendamise ja Eesti perede parema toimetuleku tagamise.

Lisaks suurendame tulumaksuvaba miinimumi ja alustame pikaajalise hoolduse reformiga, mis samuti aitavad inimestel elukalliduse kasvuga paremini toime tulla. Stabiilsete energiahindade saavutamiseks kiirendame Eesti taastuvenergiavõimsuste väljaarendamist ning eemaldame kiirkorras energiaturu pudelikaelad.

Meie välispoliitiline lähtealus on, et Eesti peab olema igakülselt kaitstud olukorras, kus meie naaberriik Venemaa Föderatsioon käitub agressorriigina ja rikub kõiki rahvusvahelisi reegleid. Seetõttu peame erakordselt oluliseks aktiivset Eesti välis- ja julgeolekupoliitikat. Näeme, et tänaste kriiside lahendused peituvad ennekõike liitlastevahelises koostöös ja kiires rahvusvahelises reageerimisvõimes.

Jätkame mitmekülgset panustamist Euroopa Liidus ja NATO-s, et seista Eesti rahvuslike huvide eest. Pöörame erilist tähelepanu transatlantiliste suhete hoidmisele ja edasiarendamisele ning toetame diplomaatiasuundi, mis suurendavad Eesti konkurentsivõimet ja rikastavad meie kultuurielu.

Valitsuse moodustavad kolm erakonda peavad oluliseks Eesti pikaajaliste eesmärkide ja arenguvajadustega tegelemist. Kriiside tingimustes tuleb erilist tähelepanu pöörata Eesti kultuuri elujõulisusele ja kättesaadavusele, vastutustundlikule riigirahandusele, uuendusmeelsele ja keskkonnasäästlikule ettevõtluskeskkonnale, Eesti kriisikindluse suurendamisele ning sotsiaal- ja raviteenuste kättesaadavusele.

Soovime, et Eesti piirkonnad areneksid ühtlaselt ja et Eesti maaelu oleks jätkusuutlik. Kasutame erinevaid Euroopa Liidu rahastuid selleks, et avardada piirkondlikke arenguvõimalusi ja tõsta sealsete ettevõtete konkurentsivõimet. Ühtlasi peame oluliseks ligipääsu kiirele internetile ja kaasaegse nõudepõhise transpordi edasiarendamist.

Otsime ühiselt sügisel koostatavas riigieelarve strateegias lahendusi avaliku sektori palgatõusuks, prioriteet on õpetajate, kultuuri- ja sotsiaaltöötajate ning sisejulgeoleku töötajate palgad. Eesti konkurentsivõimet tõstvatteks taristu- ja roheinvesteeringuteks, hariduse ja rahvuskultuuri väärtustamiseks ning sotsiaalse turvatunde ja tervishoiuteenuste kättesaadavuse parandamiseks.

Valitsusliidu koostöö aluseks on lääneliku demokraatiaruumi väärtustamine, mille vankumatuteks osadeks on õigusriigi põhimõte, võimude lahusus, sõnavabadus ning kõikide inimeste võrdne kohtlemine ja nende vabaduste kaitsmine. Lähtume ühiselt Eesti Vabariigi põhiseaduse vaimust, mis seab meie riigi eesmärgiks Eesti rahvuse, keele ja kultuuri säilimise läbi aegade.

I. Eestikeelne haridus ja kõrghariduse rahastamine

1. Võtame 1. novembriks 2022 vastu lasteaias ja põhikoolis eestikeelsele õppele ülemineku seaduse. Eestikeelsele haridusele üleminekuks toimub kolmes etapis:
 - a) 2022. aastal algab eestikeelsele haridusele üleminekuks ettevalmistav faas;
 - b) 2024. aastal algab eestikeelsele õppele üleminekuks alushariduses;
 - c) 2024. aastal algab eestikeelsele haridusele üleminekuks esimeses ja neljandas klassis.

Eestikeelsele haridusele üleminekuks lõpetatakse 2030. aastal. Üleminekuks tehtavate lühiajaliste erandite põhjendatust kaalub valitsuse juurde moodustatav ekspertnõukoda, kes teeb Vabariigi Valitsusele ettepaneku põhjendatud erandite kohaldamiseks.

2. Seame eesmärgiks, et erineva emakeelega lapsed õpiksid eesti keeles ja eestikeelses õpikeskkonnas. Kasutame üleminekuks mitmekülgseid teaduspõhiseid õppekorralduse viise ja täiendame õppemetoodikat.
3. Võtame vastu eestikeelsele õppele üleminekuks toetava pedagoogide koolitus- ja motivatsiooniprogrammi ning seame eesmärgiks õpetajate üldise palgakasvu, mis tagaks reformiks vajaliku pedagoogilise ressursi.
4. Suurendame kõrghariduse rahastamist ja seame eesmärgiks jõuda ülikoolidega halduslepingute sõlmimiseni veel 2022. aastal. Selleks suurendame juba käesoleval aastal kõrghariduse rahastamist täiendava 10 miljoni euro võrra. Alates 2023. aastast suurendame kõrghariduse riiklikku rahastamist 15% aastas.
5. Peame oluliseks, et ülikoolide halduslepingud sisaldaksid kohustust tagada eestikeelset õppekavad.

II. Laiapindne riigikaitse

1. Valitsusliit seab prioriteediks Eesti kaitsevõime maksimaalse ja kiire väljaarendamise koostöös liitlastega.
2. Eesti kaitsevõime kiirendatud väljaarendamine peab tuginema Kaitseväe juhataja sõjalisele nõuandele ja selle põhjal kujuneb ka riigikaitsekulude osakaal SKP-s.
3. Kriitilisteks võimearendusteks peame õhu- ja ballistilise kaitse arendamist, kaudtule võimet ja maakaitse tugevdamist ning näeme selleks ette vajalikud vahendid personalivõimekuse kasvuks.
4. Keerukamad ja kallimad kaitsevõimed arendame välja liitlaste toel ja koostöös.
5. Kaitseväe harjutusväljakute täiendaval arendamisel tuleb kõrvale pakkuda talumistasu instrument.
6. Suurendame Kaitseväe reservõppuste sagedust, et tagada veelgi kõrgem kaitsevalmisolek.
7. Suurendame Kaitseliidu rahastamist, et tagada Kaitseliidu võimekuse kasv ja liikmete väljaõpe.
8. Jätkame investeeringuid laiapindsesse riigikaitse, elanikkonnakaitse ja tõstame meie inimeste teadlikkust ning võimekust kriisidega toime tulemisel.
9. Peame oluliseks naiste suuremat osalemist laiapindses riigikaitse ja töötame selleks välja eraldi programmi.
10. Jätkame Eesti idapiiri kiirendatud väljaehitamist.

11. Suurendame valitsuse ja riigiametite paindlikkust kriisidega toime tulemisel ja töötame välja kaasaegse kriisijuhtimise kava.
12. Venemaa Föderatsiooni ja Valgevene kodanike relvaload tunnistatakse kehtetuks ja nende edasine väljaandmine lõpetatakse.

III. Ukraina toetamine

1. Eesti toetab EL-i tasandil jätkuvat Venemaa Föderatsiooni majanduslikku isoleerimist, sh Venemaa kaupade transportimise täielikku keelustamist maanteel, raudteel ja sadamates.
2. Toetame Ukrainat kõikidel rahvusvahelistel tasanditel, sh Ukraina NATO ja ELi suunalisi püüdlusi.
3. Ukraina sõjapõgenikega toime tulemiseks toetame kohalikke omavalitsusi ning seame eesmärgiks eesti keele õppe kättesaadavuse ja ukraina laste suunamise eestikeelsesse kooli.
4. Loomme Ukraina sõjapõgenike koju tagasipöördumist toetava programmi, tagame neile võimalused hoida sidet oma keele- ja kultuuriruumiga ning toetame Ukraina purustatud piirkondade ülesehitamist.
5. Oluline on tagada tõhus Ukraina sõjapõgenike registreerimine, et riik ja omavalitsused suudaksid senisest paremini planeerida põgenikele vajalikke sotsiaal- ja tööturuteenuseid ning koolikohti.
6. Toetame rahvusvahelise tribunali loomist Venemaa Föderatsiooni agressioonisõjas ja sõjakuritegudes süüdi olevate isikute vastutusele võtmiseks.

IV. Energeetika ja elektriturureform

1. Kiirendame taastuvelektrile üleminekut ja seame eesmärgiks, et aastal 2030 toodetakse Eestis sama palju taastuvelektrit, kui on meie aastane tarbimise kogumaht.
2. Tagame Eestis LNG vastuvõtuvõimekuse rajamise käesoleva aasta sügiseks.
3. Langetame valitsuse tasandil otsuse, mis keelustab Venemaalt pärit gaasi ostmise. Eesti Varude Keskus ei tohi osta gaasi, kui lõplik kasusaaja on Venemaa Föderatsiooni subjekt.
4. Taastuenergia kiiremaks väljaarendamiseks kehtestame kohalikele kogukondadele olulise tuulikutasu.
5. Lühendame planeeringute ja lubade menetlusprotsesside pikkust:
 - a) Viime Riigikantselei rohepöörde koordinaatori juhtimisel läbi planeeringute, keskkonnamõtjude hindamise ja lubade protsessi auditeerimise, eesmärgiga kiirendada taastuenergia projektide elluviimist.
 - b) Seame eesmärgiks viia riigi jaoks oluliste ja piiriüleste projektide menetlusprotsess, sealhulgas keskkonnamõtjude hindamine, läbi maksimaalselt 3 aastaga.
 - c) Loomme meretuuleparkidele kompleksloa ja tagame lubade paralleelse menetlusprotsessi.
6. Teeme muudatused planeerimisseaduses, mis kohustab omavalitsuste üldplaneeringus kajastama taastuenergia tootmisvõimsuste (nt tuule- ja päikeseparkide) rajamiseks sobivad alad.
7. Välistame fantoomliitumised. Võrguga liitumise taotleja peab võtma kas teostusgarantii (*performance guarantee*) või muudetakse liitumistaotluste kehtivus tähtajaliselt piiratuks.
8. Päikesepaneelidega energia tootmisel soodustame tarbimispõhist lähenemist.

9. Loome täiendatud korterelamute ja väikeelamute renoveerimistoetuste ja energialahenduste programmi (sh kodumajapidamistes gaasikatelde vahetamiseks kütusevabade taastuenergia lahenduste vastu).
10. Töötame välja biometaanijaamade rajamise toetusmehhanismi. Taastuvelektri osakaalu kasvatamiseks tagame 2023. aastal vähemalt kahe vähempakkumise korraldamise ning paneme paika täiendavate taastuenergia vähempakkumiste kava aastateks 2024 ja 2025 vähemalt 1 TWh mahus.
11. Suurendamaks energiaturu toimimise läbipaistvust ja elektrivõrkudesse tehtavate investeeringute tõhusust, teeme analüüsi Elektrilevi OÜ ja Eleringi jaotusvõrkude baasil jaotusvõrkude ettevõtte loomise ja selle ettevõtte börsile viimise kohta.

Elektriturureform:

12. Seame eesmärgiks võtta vastu elektrituruseaduse muudatused, millega loome kodutarbijatele võimaluse osta alates 1. oktoobrist elektrienergiat universaalteenusena. Selleks kohustame Nord Pooli Eesti piirkonnas turgu valitsevat seisundit omavat elektritootjat müüma toodetud elektrit Eesti kodu- ja väiketarbijatele ning kõigile elektri edasimüüjatele hinnaga, mille on kooskõlastanud Konkurentsiamet ning mis arvestab süsinikuheitme- ja teiste tootmiskulude ja mõistliku kasumiga.

Elektriturureformi läbiviimisel lähtume järgmistest kriteeriumidest:

- a) Elektriturureform peab olema kooskõlas Euroopa Liidu õiguse ja riigiabi reeglitega, tagama kõigile tootjatele ligipääsu tarbijatele ega tohi takistada Eesti üleminekut taastuenergiale.
- b) Elektri kodu- ja väiketarbijatel säilib vastavalt kehtivale õigusele vabadus jätkata senise elektripaketi kasutamist või vahetada vastavalt kehtivatele reeglitele oma pakett universaalteenuse paketi vastu.

V. Metsandus

1. Vaatame üle RMK raiemahud ja lähtume kogukondade sotsiaalsetest ning keskkonna ökoloogilistest ja majanduslikest eesmärkidest. Sellekohased ettepanekud tuleb keskkonnaministril esitada valitsusele heakskiitmiseks.
2. Metsanduse arengukava vastuvõtmise toetamiseks taaskäivitame kaasava Metsakogu.
3. Metsanduse arengukavaga loome pikaajalise ja metsateadusel põhineva metsanduse visiooni, mis loob õiguskindluse metsaomanikele ja tagab ka kõigi nelja metsa funktsiooni (majanduslik, sotsiaalne, keskkonnaalane ja ökoloogiline) tasakaalustatud toimimise.
4. Metsanduse arengukavaga hindame täiendavalt raiesurvet põhjustavaid tegureid ja pakume välja nii lühi- kui ka pikaajalised meetmed selle kontrolli all hoidmiseks.
5. Kestvuslepingute sõlmimisel riigimetsast müüdava puidu korral eelistame puidule Eestis kõrgemat lisandväärtust andvaid tootjaid ja kaugkütte ettevõtteid.
6. Eesti metsade majandamisel tuleb lähtuda põhimõttest, et metsad on CO₂ netosidujad ning metsamaa pindala ei tohi väheneda.
7. Säilitame Natura 2000 metsaelupaikades lageraietele nende mõju hindamise ajaks moratooriumi.

8. Peatame riigimetsas vaidlusalustel kõrgendatud avaliku huviga ehk KAH aladel kavandatavad raied seisuga 01.07.2022. Kaardistame riigimetsa KAH alad ja koostame nendele koos RMK ja kohalike omavalitsustega ning kogukondadega pikaajalised majandamise kavad.

VI. Merendus

1. Toome erinevate riigiametite ja -asutuste laevastikud ühtse juhtimise alla.
2. Jätkame konkurentsivõimelise rahvusvahelise laevaregistri väljatöötamist, mis toob lisatulu riigieelarvesse ja loob töökohti.
3. Toetame rannakultuuri ning randlase mõiste ja randlastele kalapüügiõiguse määratlemist seadusega.
4. Toetame merenduse valdkonna ettevõtluse potentsiaali suuremat rakendamist eksporditurgudel läbi klatri toetusmeetme.

VII. Toimetulek, peretoetused ja hinnatõusu leevendamine

1. Tõstame tulumaksuvaba miinimumi 654 euronni kuus.
2. Pikendame elektri- ja kütuseaktsiiside ning eriotstarbelise diisli kehtivat aktsiisimäära 1. aprillini 2024.
3. Võtame 1. novembriks vastu seaduse, millega tõstetakse alates 1. jaanuarist 2023 Eesti lastega perede toimetulemise kindlustamiseks ning perede väärtustamiseks olulisi toetusi järgmiselt:
 - a) esimese ja teise lapse toetus tõuseb 80 euronni kuus;
 - b) üksikvanema lapse toetus tõuseb 80 euronni kuus;
 - c) lasterikka pere toetus tõuseb 3–6 lapse puhul 600 euronni kuus ning 7 ja enama lapse puhul 800 euronni kuus;
 - d) lasterikka pere toetusele rakendub alates 2024. aastast indekseerimine pensioniindeksi alusel;
 - e) lasterikka pere toetusest väljumine toimub etapiviisiliselt – kolmest lapsest vanema 24-aastaseks saamisel väheneb peretoetus 1/3 võrra ning sama mudel laieneb järgmistele lastele.
4. Toetame Eesti perede toimetulemist Venemaa agressiooniga kaasnenud energiahindade hüppelise tõusuga. Selleks kehtestame 1. oktoobrist – 31. märtsini ülemäärast bürokraatiat vältiva tugipaketi, mis leevendab energiakandjate hinnatõusu mõju järgmiselt:
 - a) hüvitame elektri kodutarbijatele elektri hinnast 50 eurot megavatt-tunni kohta;
 - b) hüvitame gaasi kodutarbijatele 80 eurot ületavast gaasihinnast 80% kuni 2600 kilovatt-tunni tarbimise kohta ühes kalendrikuus;
 - c) kaugkütte kodutarbijatele hüvitatakse 80 eurot megavatt-tunni kohta ületavast hinnast 80%.
5. Suurendame pikaajalisi investeeringuid energiasäästu ja tagame energiasäästu investeeringutoetuste kiire kasutuselevõtu.
6. Töötame välja pikaajalise üldhoolekande reformi kava, arvestades, et 2023 aastast on reformi aastane kogukulu kuni 40 miljonit eurot. Alustame inimeste rahalise koormuse leevendamise ja pikaajalise hooldusteenuse eest tasumisega.

VIII. Muud poliitilised prioriteedid

1. Jätkame riigile kuuluvate osaluste erastamiste ettevalmistamisega. Viime börsile järgmise osa Enefit Greenist, et anda inimestele täiendav investeerimisvõimalus ja võimalus osa saada roheenergia kasvust.
2. Looime programmi, et suurendada erasektori investeeringuid elukondlikusse kinnisvarasse väljaspool suurlinnu, parandades seeläbi elupindade kättesaadavust.
3. Viime läbi analüüsi eesmärgiga muuta kriminaalasjade menetlemine kiiremaks ja menetlusosalistele ökonoomsemaks.
4. Jätkame nõudepõhise ühistranspordi katseprojektiga ning arendame riigisisest ühistransporti tihedama liinivõrgu loomiseks.
5. Looime rahvaraamatukogude innovatsiooni toetamise meetme, arendamaks raamatukogud kogukonna teenuskeskusteks.
6. Kiirendame viimase miili internetiühenduste programmi ja ühenduste väljaehitamist.
7. Regionaalse ebavõrdsuse leevendamiseks arvestame Euroopa Liidu raha suunamisel Eesti maapiirkondade ning nende konkurentsivõime ja tööhõive suurendamise vajadustega.
8. Koroonaviiruse levikuga toimetulemisel lähtume eesmärgist hoida ühiskond avatuna ja peame oluliseks avalike teenuste laialdast kättesaadavust.

IX. Vastutusvaldkondade jaotus valitsuses ja Riigikogus

1. Koalitsiooni osapooled on leppinud kokku järgmises valitsuse vastutusvaldkondade jaotuses:
Eesti Reformierakond: peaminister, rahandusminister, sotsiaalkaitseminister, kaitseminister ja maaeluminister.

Isamaa Erakond: välisminister, haridus- ja teadusminister, justiitsminister, ettevõtlus- ja infotehnoloogiaminister ja riigihalduse minister.

Sotsiaaldemokraatlik Erakond: siseminister, tervise- ja tööminister, majandus- ja taristuminister, keskkonnaminister ja kultuuriminister.

2. Riigikogu juhatuse ja komisjonide juhtimisvastutus jaguneb järgmiselt:

Eesti Reformierakond: majanduskomisjoni esimees, väliskomisjoni esimees ja kultuurikomisjoni esimees, julgeolekuasutuste järelevalve komisjoni esimees, Eesti keele õppe arengu probleemkomisjoni esimees.

Isamaa Erakond: Riigikogu aseesimees, Euroopa Liidu asjade komisjoni esimees, rahanduskomisjoni esimees, maaelukomisjoni esimees, keskkonnakomisjoni esimees.

Sotsiaaldemokraatlik Erakond: põhiseaduskomisjoni esimees, riigikaitsekomisjoni esimees, sotsiaalkomisjoni esimees ja õiguskomisjoni esimees.